

Литература

1. Комментарий к Гражданскому кодексу Российской Федерации, ч.2 / Под ред. Т.Е.Абовой и А.Ю.Кабалкина. — М., 2005. — 1040 с.
2. Обязательства вследствие причинения вреда: Постатейный комментарий главы 59 Гражданского кодекса Российской Федерации / Под ред. П.В. Крашенинникова. — М.: Консультант Плюс, 2009.
3. Гражданское право: В 2 т. Том II. Полутом 2 / Под ред. Е.А. Суханова. — М.: Консультант Плюс, 2005.
4. Кузнецова Л.В. Иск о запрещении деятельности, создающей угрозу причинения вреда // Иски и судебные решения: Сб. статей. — М., 2000.
5. [similar papers at core.ac.uk](#)
6. Мурадян Э.М. Превентивные иски // Государство и право. — 2001. — № 4. — Консультант Плюс.
7. Федеральный закон от 23 ноября 1995 г. № 174-ФЗ «Об экологической экспертизе» // Собрание законодательства РФ. — 1995. — № 48. — Ст. 4556.
8. Федеральный закон от 10.01.2002 № 7-ФЗ (ред. от 27.12.2009) «Об охране окружающей среды» // Собрание законодательства РФ. — 2002. — № 2. — Ст. 133.
9. Дмитриева О.В. Ответственность без вины в гражданском праве: Учеб. пособие. — Воронеж: Изд-во ВВШ МВД РФ, 1997. — С. 43.
10. Иойрыш А.И. Концепция риска: его оценка и управление им. // Сб. «Обеспечение безопасности населения и территорий» / Отв.ред. О.Л. Дубовик, Н.Г. Жаворонкова. — М.: ИГП РАН, 1994. — С. 19—25.

Куницька-Іляш М.В.,

аспірант кафедри економіки підприємства,
інновацій та дорадництва в АПК Львівського
національного університету ветеринарної
медицини та біотехнології ім. С. Гжицького

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОНІТОРИНГУ ЗАБРУДНЕНИХ РАДІОНУКЛІДАМИ ЗЕМЕЛЬ

Масштаб Чорнобильської катастрофи, найтяжчого за історію людства техногенного лиха, добре відомий як ученим, так і політикам усього світу.

Внаслідок Чорнобильської катастрофи постраждало близько 5 мільйонів людей, забруднено радіоактивними нуклідами більше

ніж 5 тисяч населених пунктів Республіки Білорусь, України та Російської Федерації та 145 тисяч кв. км території; з них на Україні — 2218 селищ та міст з населенням приблизно 2,4 млн людей.

За наслідками Чорнобильської катастрофи сільське господарство України зазнало величезних збитків: було забруднено більше 5 мільйонів га земель, на яких виробляється продукція, втрачена значна кількість великої рогатої худоби, пасовищ, водоймищ та земель несільськогосподарського призначення. В перші роки після аварії практично припинено ведення вівчарства, хмелярства, льонарства, а в українському Поліссі вилучено з землекористування територію зони відчуження.

Приховування інформації про Чорнобильську катастрофу призвело до виникнення і розповсюдження найнеймовірніших чуток щодо можливих наслідків катастрофи. Це, в свою чергу, обумовило виникнення дуже великого соціально-психологічного напруження серед населення і недовіри до офіційної інформації.

Ситуація що склалася, змушує українське суспільство вдатися до радикальних кроків у галузі подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в сільському господарстві. Тому реальним і єдино правильним виходом з цієї ситуації є запровадження в Україні екологічного моніторингу зараженої землі.

Сучасні проблеми здійснення моніторингу заражених радіонуклідами земель в Україні пов'язані, насамперед, з організацією такого моніторингу та його бюджетного фінансування. Адже виникає необхідність у створенні постійно діючої системи обліку, спостереження, порівняння, вимірювання, інвентаризації і прогнозування рекультивації заражених земель з виявленням і реєстрацією змін структури ґрунту на тлі природних і антропогенних процесів, тобто в постійному функціонуванні служби екологічного контролю та моніторингу земель.

Система моніторингу земельних ресурсів сьогодні в Україні регулюється, насамперед, Земельним Кодексом України і чинними нормативно-правовими актами. Враховуючи сучасну багатогранність завдань моніторингу заражених радіацією земель, необхідно закріпити на законодавчому рівні процедуру їх моніторингу. При цьому слід чітко визначити, прерогативою яких адміністративно-територіальних органів виконавчої влади є проведення такого моніторингу, які державні служби відповідатимуть за реалізацією його напрямків і опрацювання отриманих даних. Крім цього, необхідно забезпечити нормативно-правове поле проведення моніторингу заражених земель і обов'язки та відповідальність відповідних державних служб. Необхідно розробити

механізми узгодження і систематизації інформації на всіх рівнях виконавчої влади. Важливою умовою тут є розробка уніфікованого підходу до реалізації земельного моніторингу.

Саме ці завдання були передбачені Концепцією Національної програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту громадян на 1994—1995 роки та період до 2000 року, де зазначено, що «проведення фундаментальних та прикладних досліджень з усього комплексу проблем ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи з наданням пріоритетів питанням поширення радіонуклідів у навколишньому середовищі, їх міграції по харчових ланцюжках, аналізу наслідків постійної дії малих доз іонізуючого випромінювання в поєднанні з іншими несприятливими факторами на здоров'я людей та біологічні об'єкти з метою довгострокового прогнозування динаміки здоров'я населення, вдосконалення гігієнічних нормативів та розробки лікувальних і профілактичних заходів, пошуку та обґрунтування ефективного економічного забезпечення Програми» [1, с. 316].

Моніторинг земельних ресурсів заражених ґрунтів є складовою частиною геосистемного моніторингу. Моніторинг змін природно-територіальних комплексів, що виникли після аварії на ЧАЕС, вимагає одночасного врахування прояву техногенних чинників в окремих регіонах України. Для ефективного використання радіаційно забруднених земель, на яких живуть і господарюють люди, слід передусім завершити інвентаризацію земель і чітко визначити їх ступінь забруднення. Доцільно надати таким радіаційно забрудненим територіям України статус спеціалізованих вільних економічних зон з відповідним матеріально-технічним і правовим забезпеченням.

Для реалізації цієї мети у повному обсязі необхідно, щоб місцеві органи державного управління (або їх спеціалізовані підрозділи) розробили для кожного населеного пункту відповідні проекти, спираючись на аналіз радіаційного стану за попередні роки. Йдеться про окультурення природних лук та пасовищ; внесення оптимальних доз калійних і фосфорних добрив, а також мікроелементів; створення системи живлення рослин для конкретних територій; позакореневе підживлення блокаторами атрагувальної здатності; використання сортів з низькими значеннями параметра виносу радіонуклідів; застосування сівозміни, за якої мінімізується як винос радіонуклідів рослинами, так і дози зовнішнього опромінення для працюючих у полі.

Такі заходи допоможуть зменшити дозові навантаження і деякою мірою розв'язати проблему робочих місць. Слід враховува-

ти, що все це пов'язано з певними втручаннями у традиційну діяльність людей і тому обов'язково має здійснюватися за науково обґрунтованими рекомендаціями.

«Розробляючи такі проекти, треба передбачити опрацювання і вдосконалення методик моніторингу і рекультивациі радіаційно забруднених земель, щоб забезпечити безперервне стеження за надходженням радіонуклідів у кормові й польові культури і мати можливість своєчасно вдаватись до заходів, необхідних для блокування небажаного зростання радіоактивності рослинної біомаси. При цьому важливим завданням є оприлюднення одержаних результатів у вигляді відповідних картографічних матеріалів, постійне інформування населення, яке проживає на забруднених радіонуклідами територіях, про стан ґрунтів, рослин, продуктів харчування [2, с. 240].

Утім, сьогодні ще немає новітніх інформаційних технологій, у тому числі геоінформаційних систем, за допомогою яких мають визначатися території, де потрібні ті чи ті комплексні контрзаходи. Необхідно також розробити системи, які, базуючись на моделях поведінки радіонуклідів у агроєкосистемах з різними ґрунтами, забезпечуватимуть чітке управління контрзаходами з урахуванням усієї різноманітності ґрунтового покриття.

У справі успішного ведення сільського господарства країни надзвичайно важлива роль належить людському фактору. Тому запорукою ефективного використання інформаційних систем, створюваних для АПК, є формування відповідної свідомості у галузевих фахівців — користувачів інформації. Інакше можуть бути зведені нанівець усі зусилля держави з інформатизації агро-сфери.

Ще до Чорнобильської катастрофи використання більшості нині забруднених нуклідами земель було нерентабельним через природно-кліматичні умови та їх низьку продуктивність. А, як відомо, землі, які не обробляються, швидко стають джерелом різних негативних чинників (засмічення бур'янами, ерозія ґрунтів, неконтрольоване розмноження шкідників сільгоспкультур, поширення різних хвороб тощо). Нині проблема таких територій набуває гостроти у масштабах усієї країни. Становище погіршується тим, що радіаційно забруднені землі на додачу до вказаних чинників стають ще й джерелом поширення радіонуклідів. Дані радіаційного екологічного моніторингу свідчать про те, що «складні багатофакторні процеси перерозподілу радіонуклідів у ґрунтовому покритті є визначальними у формуванні забруднення довкілля» [3, с. 34].

Усе це доводить, що радіаційно забруднені землі, які не використовуються для господарських потреб, не можна залишати зовсім без догляду. Вони теж потребують певних реабілітаційних заходів, а отже, і відповідних витрат, щоправда, набагато менших, ніж сільськогосподарські угіддя. Найраціональніше тут здійснювати заліснення, зачагарення, задерніння, створювати слабостічні заболочені ділянки тощо. Запропоновані контрзаходи сприятимуть консервації нуклідів у деревині і листі, гальмують їх перенесення на інші території країни.

Отже, моніторинг земель — це цілісна багатогранна система методів, технологій стеження та комплексної оцінки стану земель, прогнозування їх змін. Для оптимального ведення моніторингу необхідно задіяти різні компоненти, сукупність яких дасть можливість прозоро оцінити стан земель. Результати моніторингу земель є основою розробки оптимальних програм раціонального землекористування. Враховуючи високі енергоємність та ресурсоємність промислового виробництва в Україні, низький рівень культури виробництва та нехтування екологічним законодавством, необхідно більше привертати уваги до екологічного права в Україні, державної політики в галузі екології, прийняття невідкладних заходів економічного, технічного, політичного, соціального та організаційного характеру, серед яких першочергове значення в екологічній політиці держави має створення національної екологічно-правової системи. Забезпечення екологічної безпеки та підтримка екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, збереження генфонду українського народу є обов'язком держави (Конституція України).

Земля — це територія держави. Як об'єкт господарської діяльності людини, вона не може існувати без усякого сприяння з боку людини, а виступає як загальний предмет людської праці, як основний засіб виробництва в сільському господарстві.

Земля використовується також як фундамент, як просторовий операційний базис для розвитку всіх галузей народного господарства.

Література

1. Концепція Національної програми ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту громадян на 1994-1995 роки та період до 2000 року // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 41. — С. 4—392 (Концепцію затверджено Постановою ВР № 3422-ХІІ від 02.09.93).

2. *Прістер Б.С., Архінов А.М., Богданов Г.О. та ін.* Контрзаходи в сільському і лісовому господарстві, водоохоронні контрзаходи // Національна доповідь України «15 років Чорнобильської катастрофи. Досвід подолання». — К.: МНС України. — 2001. — С. 3—360.

3. Гуманітарні наслідки аварії на ЧАЕС. Стратегія відродження / Звіт підготовлено П. Греєм на замовлення ПРООН та ЮНІСЕФ за підтримки Управління ООН з гуманітарних питань і Всесвітньої організації охорони здоров'я. — 06.02.2002. — С. 12—136. — http://chernobyl.info/Portals/0/Docs/uk/pdf_uk/

Куницький В.В.,
аспірант кафедри державного
управління та менеджменту НАДУ
при Президентіві України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Організації громадянського суспільства 5 листопада 2008 року отримали реальну процедуру, за якою можуть провести оцінку ефективності діяльності будь-якого органу виконавчої влади. Ця процедура закріплена у постанові Кабінету Міністрів України № 976 від 05.11.2008р., відповідно до якої ухвалено Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади.

У даному документі також передбачено процедуру врахування органами державної виконавчої влади отриманих результатів експертизи.

Ухвалений Порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади є результатом складного і тривалого діалогу влади і громадськості.

Ще в 2005 році Президент України своїм указом № 1276 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» доручив Кабінету Міністрів України розробити й ухвалити порядок сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування. Впродовж 2006—2007 років Міністерством юстиції було розроблено кілька варіантів правового регулювання проведення громадської експертизи. На жаль, ці документи не знайшли